

העותרים:

1. חסן אבו עסלה
2. מוחמד עלי חמאד
3. חאמד אלאטרש
4. מדחת אבו טיר
5. אחמד מוחמד אבו טיר
6. מוחמד פוקה
7. ח'ליל עלי עמירה
8. ח'דר רמדאן דבש
9. אברהים חסין אבו טיר
10. האגודה לזכויות האזרח

ע"י ב"כ עוה"ד נסרין עליאן ו/או טלי ניר ו/או
דן יקיר ו/או דנה אלכסנדר ו/או אבנר פינצ'וק ו/או
מיכל פינצ'וק ו/או עאוני בנא ו/או לילה מרגלית
ו/או לימור יהודה ו/או אשרת מימון ו/או עודד פלר
ו/או גיל גן-מור ו/או נסראת דקואר ו/או ראויה אבו-רביעה

מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
ת"ד 34510, ירושלים 91000
טל': 02-6521218; פקס: 02-6521219

נגד

המשיבה:

עיריית ירושלים
ע"י לשכת היועץ המשפטי לעירייה
כיכר ספרא 1, ירושלים 94141
טל: 02-6297586; פקס: 02-6297125

עתירה מנהלית

בית המשפט הנכבד מתבקש להורות למשיבה להסדיר שירותי תברואה מלאים בשכונות צור באהר ואום טובא (להלן – "השכונות") ולפנות מהן מפגעים סביבתיים ובריאותיים מהשכונות, לרבות:

1. סיפוק וקיום שירותי תברואה מלאים ב-19 הרחובות בשכונות שאינם מקבלים כיום שירות כלל.
2. החלפת כל המכולות הבלויות בשאר הרחובות, זאת תוך התאמת והנגשת מכליות איסוף האשפה למאפייני וצורכי האוכלוסייה המתגוררת בשכונות, כולל הצבת מכליות מונמכות ונגישותן לילדים.
3. התקנת כ-15 מכולות ופחי אשפה ציבוריים נוספים ברחובות הראשיים של השכונות ותחזוקם באופן שלא יהוו מטרד או מפגע לבריאות.

4. העסקת עובדי ניקיון קבועים בשכונות, במספר ותוך הקצאת ימים עבודה מספיקים להתמודד עם היקפי השכונות, תנאי השטח והייחודיות הטיפוגרפית של השכונות.
5. הפעלת רכב טאטוא באופן קבוע בכל הרחובות הראשיים.
6. התקנת פחונים ציבוריים להולכי הרגל בדרכים הראשיות של השכונות ובקרבת המרכזים המסחריים, החינוכיים, הדתיים ובריאותיים.
7. ביצוע הדברה וריסוס כנגד מזיקים בכלל השכונות, וטיפול בכלבים משוטטים, כולל לכידתם וסילוקם מהשכונות
8. הסדרת עמדות למכולות אשפה בשיתוף ותיאום עם התושבים.

תוכן עניינים

.....	מבוא	1.
		3.....
	הצדדים	2.
3.....	לעתירה	3.
	הרקע העובדתי :	3.
4.....	(1) כללי- המצב התברואתי בירושלים המזרחית.....	4.
6.....	(2) השכונות צור באהר ואום טובא	6.
7.....	(3) המצב התברואתי בשכונות.....	7.
13.....	(4) מאמצי התושבים לשיפור המצב התברואתי בשכונות.....	13.
	מיצוי הליכים	4.
14.....	.....	14.
	הטיעון המשפטי :	5.
18.....	(1) ירושלים המזרחית - החוק החל.....	18.
19.....	(2) החובה לספק שירותי תברואה הולמים	19.
21.....	(3) הפגיעה בזכויות לחיים, לבריאות, לסביבה ראויה ולכבוד	21.
24.....	(4) חוסר סבירות התנהלות המשיבה והפרתה חובתה כנאמן ציבור.....	24.
.....	סיכום	6.
	.....	25.....

1. מבוא

1. עניינה של עתירה זו הוא המצב התברואתי הקשה בשכונות צור באהר ואום טובא שבדרום ירושלים המזרחית, בהן מתגוררים כ-15,000 מתושבי העיר ירושלים.
2. למהלך בשכונות אלו נדמה כי שירותי התברואה העירוניים פסחו על שכונות אלו: ברחובות רבים נערמת האשפה בצידי הרחובות ובאחרים היא נערמת ליד מכולות אשפה בליות ומטות ליפול. במקומות רבים נראים מזיקים, עכברים, חתולים וכלבים משוטטים, אשר מגיעים בלהקות לשכונות.
3. האחריות למצב זה מוטלת על כתפי המשיבה, אשר מזניחה את שירותי התברואה בשכונות באופן קבוע. בתמצית, המצב כיום הוא שרחובות רבים בשכונות אינם מקבלים כלל שירותי תברואה, ואלו שזוכים לשירותים אלה מקבלים אותם באופן חלקי בלבד: הזבל מפונה רק ממכולות לאיסוף אשפה, שמוצבות רק ב-12 הכבישים הראשיים של השכונה בלבד, ואינן מספיקות לצורכי התושבים. רובן המכריע של המכולות אינן תקינות ואין להן מכסים.
4. התוצאה היא שהשכונות נראות ומריחות כמו בגרועות שבערי העולם השלישי, ותושביהן סובלים באופן קבוע ומתמשך ממפגעים סביבתיים בריאותיים וחזותיים שפוגעים בזכותם לבריאות, בזכותם לחיים בסביבה נקייה ובזכותם לכבוד.
5. מטרתה של עתירה זו היא להביא לשינוי המצב מיסודו, כך שהמשיבה תיטול על עצמה את האחריות המוטלת עליה על פי חוק, ותספק שירותי תברואה מלאים לשכונות.

2. הצדדים לעתירה

6. העותר מס' 1, מר חסן אבו עסלה, מהנדס במקצועו, לשעבר אדריכל אזורי של כלל ירושלים המזרחית בעיריית ירושלים (בגמלאות), כיום הוא יושב ראש ההנהלה של המינהל הקהילתי צור באהר אום טובא ותושב שכונת צור באהר.
- העותר מס' 2, מר מוחמד עלי חמאד, הוא חבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר אום טובא ותושב השכונה צור באהר.
- העותר מס' 3, מר חאמד אלאטרש, הוא חבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר אום טובא ותושב השכונה צור באהר.
- העותר מס' 4, מר מדחת קמאל אבו טיר, הוא חבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר אום טובא ותושב השכונה אום טובא.
- העותר מס' 5, מר אחמד מוחמד אבו טיר, הוא חבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר אום טובא ותושב השכונה אום טובא.
- העותר מס' 6, מר מוחמד חליל פוקה, הוא מוכתאר משפחת פואקה וראש המשפחה, חבר הנהלת המינהל הקהילתי ותושב צור באהר.
- העותר מס' 7, מר ח'ליל עלי עמירה, הוא מוכתאר משפחת אל-עמרה וביקראת, וחבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר אום טובא ותושב השכונה צור באהר.

- העותר מס' 8, מר ח'דר רמדאן דבש, הוא המוכתר הרשמי של צור באהר, חבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר ואום טובא ותושב צור באהר.
- העותר מס' 9, מר אברהים חסין אבו טיר, הוא המוכתר הרשמי של אום טובא, חבר הנהלת המינהל הקהילתי צור באהר ואום טובא ותושב אום טובא.
7. העותרים 1-9 הינם אנשים פעילים ומוכרים היטב בשכונות, המייצגים את כלל תושבי השכונות מול הרשויות. חברי ההנהלה של המינהל הקהילתי הם אלו שגם מתווים וקובעים את המדיניות של עבודת המינהל הקהילתי, הנקבעת בהתחשב בייחודיות הצרכים של השכונות ותושביהן.
8. העותרת מס' 10, האגודה לזכויות האזרח בישראל, היא עמותה הפועלת להגנת זכויות האדם בישראל ובשטחים הכבושים. בין היתר, מפעילה האגודה פרויקט לקידום זכויות תושבי ירושלים המזרחית, במסגרתו היא פועלת להביא לשיפור בהיקף ובאיכות השירותים הממשלתיים והעירוניים, הניתנים לאוכלוסיית ירושלים המזרחית, ולמניעת הפרות זכויות התושבים.
9. המשיבה הינה הרשות המקומית, אשר בתחומה נמצאות שכונות צור באהר ואום טובא.

ואלה נימוקי העתירה:

3. הרקע העובדתי

(1) כללי - המצב התברואתי בירושלים המזרחית

10. המבקר ברחובותיה ובשכונותיה של ירושלים המזרחית אינו יכול להתעלם מהתמונה העגומה הנשקפת לעין. ברחובות רבים הזבל מתגלגל לכל עבר ומכולות אשפה אינן נראות כלל בחלקים גדולים של ירושלים המזרחית. ברחובות שבהם קיימות מכולות אשפה, הן עולות על גדותיהן, שבורות ונוזלות. התחושה הכוללת היא של אזור שבחלקו הגדול ספק אם מתקיימים בו שירותי תברואה עירוניים.
11. מצב התברואה בירושלים המזרחית הוא כה גרוע, שזכה להתייחסות מיוחדת בדוח מבקר המדינה האחרון. המבקר קבע, כי "מצב הניקיון בירושלים המזרחית חמור יותר מזה שבשאר אזורי העיר. טיפול העירייה בניקיון בירושלים המזרחית ובטיפוחה לוקה בחסר ואף בהזנחה ממושכת" (דו"ח מבקר המדינה על השלטון המקומי 2008, שהתפרסם במרץ 2009, עמ' 747).
12. בשנה שעברה ערכה העותרת 10 תחקיר בנושא, שכלל סיורים במספר שכונות בירושלים המזרחית, שיחות עם ועדי התושבים ותכתובת עם עיריית ירושלים. מהתחקיר עלה, כי העירייה אינה ממלאת את חובותיה, ומחדלה מביא לכך שהתושבים אינם יכולים לחיות בסביבה נעימה ונטולת סכנות בריאותיות. להלן עיקר הממצאים, שעלו מהתחקיר:

- רחובות שלמים אינם מקבלים שירותי פינוי אשפה או ניקיון כלשהם.

- אין מספיק עובדי ניקיון בשכונות ירושלים המזרחית למרות הצורך האדיר בכך.
- רכבי טאטוא רחובות אינם פועלים במירב שכונות ירושלים המזרחית ובמקומות שאליהם כן מגיעים הם מספקים שירות במספר כבישים מצומצם.
- רוב מכולות האשפה המוצבות בירושלים המזרחית הן בלויות, שרופות ולא תקינות.
- פחי אשפה ציבוריים קטנים נעדרים כמעט לגמרי מהרחובות ואינם מוצבים אפילו בקרבת מרכזים מסחריים, תרבותיים וציבוריים.
- מזיקים רבים וכלבים משוטטים מהווים מפגע סביבתי חמור וסכנה לילדים.
- הפרטת שירותי הניקיון לחברות קבלניות בשכונות שמעבר לגדר ההפרדה הביאה להחרפת המצב.
- בניסיון להתמודד עם הבעיות התברואתיות והסביבתיות נאלצים התושבים ליזום פתרונות פרטיים על חשבונם.

העתק מהדו"ח "החיים בזבל", האגודה לזכויות האזרח, יוני 2009 מצ"ב ומסומן ע/1.

13. דוח מבקר המדינה עמד בהרחבה על כך שהליקויים והמפגעים הרבים בתחום הטיפול בניקיון, בטיפול חזות העיר ובפעולות הפיקוח והאכיפה, נובעים מכך שהעירייה לא הגדירה יעדים ברורים לפעולותיה בנושא הניקיון, ומכך שאין היא פועלת על פי תוכנית עבודה מפורטת ומחייבת, ואינה מבצעת בקרת איכות שיטתית על פעולותיה. כן קבע המבקר כי העירייה אינה מאתרת מיוזמתה מפגעי ניקיון, וכי מערך פינוי האשפה שלה אינו מאורגן על פי תכנון מוקדם, ומשום כך אינו פועל באופן מיטבי. בנוסף נקבע בדו"ח, כי ברחבי העיר כלי האצירה עולים לעתים על גדותיהם והאשפה העודפת מתפזרת סביבם, וכי העירייה לא בחנה את מידת ההתאמה של מיקום כלי האצירה ונפחם לכמויות האשפה המיוצרות (דו"ח מבקר המדינה על השלטון המקומי 2008, שהתפרסם במרץ 2009, עמ' 716).

14. ליקויים אלו של העירייה בולטים בחומרתם בירושלים המזרחית יותר מאשר בשכונות אחרות בעיר. לא בכדי ייחד מבקר המדינה פרק נפרד ומיוחד בדוח לשכונות ירושלים המזרחית, אשר נכתבה בו ההמלצה הבאה:

" בשכונות מזרח העיר מצב הניקיון חמור יותר מזה שבשאר אזורי העיר. טיפול העירייה בניקיון השכונות שבמזרח העיר ובטיפולן לוקה בחסר ואף בהזנחה ממושכת. בשכונות אלה יש מחסור ניכר בכלים לאצירת אשפה, במקומות רבים נמצאו כלי אצירה שעלו על גדותיהם ובמקומות אחרים אשפה רבה הושלכה על הקרקע. משרד מבקר המדינה מעיר לעירייה כי עליה לפעול באופן נחרץ כדי לשפר במידה ניכרת את רמת הניקיון והתברואה בשכונות האמורות. מן הראוי שהעירייה תפעל לטיפולן של הסביבה, שההזנחה ניכרת מאוד בחזותה, ותגביר את פעולות הפיקוח והאכיפה

לצמצום הפגיעה בכלי האצירה ולמניעת עבירות בתחום הניקיון" (דו"ח מבקר המדינה על השלטון המקומי לשנת 2008, מרץ 2009, עמ' 747).

15. יצוין כי צוות הביקורת של משרד מבקר המדינה, אשר סייר במספר שכונות בירושלים המזרחית, בהן גם שכונת צור באהר, ביקר במיוחד את הליקויים באיסוף האשפה ובמצב כלי אצירה:

"בשכונות במזרח העיר בלט חוסר בכלי אצירה לאשפה. נמצאו רחובות שבהם כלל לא היו כלי אצירה, ומכך משתמע שהתושבים שרוצים לפנות את האשפה מביתם לכלי אצירה נדרשים ללכת מרחק רב. רוב רובם של כלי האצירה שראה צוות הביקורת היו לא תקינים, משום שחסרו בהם גלגלים או מכסים ורבים מהם שרופים ומעוותים. רוב כלי האצירה עלו על גדותיהם, ואשפה רבה נערמה מסביב להם" (דו"ח מבקר המדינה על השלטון המקומי לשנת 2008, מרץ 2009, עמ' 744).

(2) השכונות צור באהר ואום טובא

16. השכונות צור באהר ואום טובא שוכנות בדרום מזרח ירושלים, בצמידות לשכונת הר חומה מדרום, ולקיבוץ רמת רחל ולשכונות ארנונה וארמון הנציב מצפון. השטח הפיזי של השכונות משתרע על כ-4000 דונם, ומתגוררים בו כ-15,000 תושבים, בבתים שבנויים על אדמות פרטיות. המבנה הטיפוגרפי ההררי ומצוקת הדיור בשכונות הביאו לבנייה צפופה בטראסות במורד צלע ההר.

17. האוכלוסייה המתגוררת בשכונות מתאפיינת בהיותה צעירה וענייה. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כמחצית מהאוכלוסייה המתגוררת בשכונות צור באהר ואום טובא הם ילדים עד גיל 14. ממוצע הגיל החציוני של האוכלוסייה בכללותה בשתי השכונות הינו 16.6 שנים. כמו כן, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כ-67% מתושבי ירושלים המזרחית חיים מתחת לקו העוני.

נתוני שנת 2007, מכון ירושלים לחקר ישראל, שנתון סטטיסטי לירושלים 2007-2008, לוח ג/ 16,

מצ"ב ומסומן ע/2

18. המצב התברואתי הירוד בירושלים המזרחית משתקף היטב בשכונות צור באהר ואום טובא. בשכונות אלה ישנם רחובות רבים שאינם זוכים כלל לשירות תברואה, ובאלו שזוכים לשירות, הוא ניתן ברמה נמוכה ובלתי מספקת, כפי שיפורט בהמשך.

(3) המצב התברואתי בשכונות

19. כידוע, שירותי התברואה הינם הבסיס לקיום חיים בריאים ומוסדרים של כלל התושבים החיים בעיר. בשכונות צור באהר ואום טובא ליקויים במתן השירות מביאים למפגעים סביבתיים ובריאותיים חמורים המסכנים את בריאותם של התושבים.

20. מצב שירותי התברואה בשכונה, שיפורט בהרחבה להלן, הוא ירוד ביותר ובעל השלכה רחבה על חיי היום יום של התושבים, הנאלצים לחיות בסביבה מזוהמת באופן תמידי, מלאה במזיקים ובריחות קשים, הפוגעים בשורה של זכויות אדם בסיסיות.

כך מתאר את המצב העותר מס' 4, מר מדחת אבו טיר :

"בשכונת אום טובא אנו תמיד סובלים ממחסור בשירותים של נקיון ומחסור רב של מכליות אשפה. גם לאחר השינוי הנטען על ידי העירייה, המחסור בשטח מורגש עד היום... מי שהולך ברחובות לא יכול שלא לראות לכלוך רב, בימי חורף שיש בהם רוח מנשבת, הרבה ניירת ואשפה מתפזרים להם ומרחפים בכל האזור".

עדותו המפורטת של מר מדחת אבו טיר, עותר מס' 4, מצ"ב ומסומנת ע/3

ובעדות אחרת :

"השכונה שלנו סובלת כבר שנים רבות מלכלוך זבל מפוזר בכל מקום. מכליות האשפה שאמרות לשמש אותנו, תמידי מלאות בזבל, האשפה מפוזרת מסביב למכולות. אני לא מבין אך עובדי התברואה באים אוספים את הזבל מהמכולות ומתעלמים מהזבל שמסביב? הרבה רחובות אצלנו אין בהם מכליות ואין שירות בכלל.... המצב קשה ולא רצוי."

עדותו השלמה של המוכתר ח'דר דבש, עותר מס' 8, מצ"ב ומסומנת ע/4 .

21. ככלל, פינוי האשפה בשכונות מתבצע שלוש פעמים בשבוע, כבמרבית השכונות בירושלים, אולם מכלול שירותי התברואה הניתנים בשכונה הם ירודים ביותר, והשירות אינו מספק את הצורך והמאפיינים הייחודיים לשכונות. להלן פירוט ההיבטים השונים של שירותי התברואה בשכונות :

א. מכלי אצירת אשפה

22. בדרכים הראשיות של השכונה מוצבות 118 מכולות לאיסוף אשפה, בהן 77 מכולות קטנות, המכילות עד 900 ליטר, ו-41 מכולות גדולות, המכילות עד 8 קוב. מספר זה של המכליות אינו עונה על צורכיהם של כ-15,000 התושבים. ראשית, המכליות מוצבות ב-12 הרחובות הראשיים של השכונות בלבד. להלן פירוט הרחובות בהן מוצבות המכליות ומספרן הכולל :

רחובות השכונות בהן מוצבות המיכליות

שם רחוב	אורך הרחוב במטרים	מס' מכולות קטנות	מס' מכולות גדולות	סה"כ מכולות	מס' משפחות המתגוררות ברחוב (הערכת התושבים)
צור באהר	כ-1630	12	13	25	620
אלמשאהד	כ-1050	3	6	9	200
אלמשאהד עליון	כ-500	5	1	6	35
אלחביטיה	כ-600	15	0	15	103
אום טובא	כ-1850	15	9	24	620
שועב אלבטיח	כ-600	6	0	6	16
אלמקפה	כ-850	2	1	3	185
אלגירבה	כ-850	6	2	8	193
אבו חאמד מסגד אלעומרי	כ-400	13	0	13	65
	כ-300	0	2	2	60
זעקוקה קיסאן	כ-700 כ-400	0	7	7	170

תסקיר מיפוי צרכים שהוכן ע"י מהנדס האורבאני של המינהל הקהילתי צור באהר ואום טובא, מר איהאב זין, **מצ"ב ומסומן ע/5**

23. שנית, מרבית, אם לא כל המכולות בשכונה, אינן חדשות, והן פתוחות וללא מכסים. גם במקומות שבהם הוחלפו בשנה האחרונה מכליות בלויות ולא תקינות בחדשות יותר, הן לא היו במצב טוב. לרוב הוצבו בשכונות מכליות הנקראות "מחודשות", אולם גם הן בחלקן בלויות ושרופות ללא מכסים. מובן שמכליות במצב זה מהוות מפגע חזותי וסביבתי.

תמונות המכליות שמוצבות כיום בשכונות מצ"ב ומסומן ע/6

24. מבירורים שערכו העותרים עם מר עמאד סבאג, אחראי נפת חוץ לחומה בעיריית ירושלים, עלה, כי ההחלטה למקם בשכונות מכליות ללא מכסים נבעה מההנחה שלרוב ההורים שולחים את ילדיהם לזריקת האשפה למכליות. מכיוון שאין ביכולתם של הילדים להגיע למכסי המכליות, עקב מיקומם הגבוה, הוחלט שעדיף לספק מכליות פתוחות.

25. אלא שמצב זה הינו בעייתי וגורם למפגעים סביבתיים קשים, כגון: ריחות חריפים הנודפים ממכליות האשפה, המגיעים למימדים בלתי נסבלים בעונות האביב והקיץ; מזיקים רבים; יתושים; כלבים משוטטים, חתולים ועכברים המתאספים סביב המכליות המהוות עבורם מקור לתזונה. ומעבר לכך, מדובר במפגע חזותי בשכונות, הפוגע באיכות החיים ובתדמית התושבים והשכונה.

כך עולה גם מעדותו של עותר מס' 1:

"מצב המכליות תמיד רע, יש תפזורת של אשפה מסביב להן, למרות שהמקום של המכלית שאני ניגש אליה היא בקרבת בית ספר. כל פעם שאנו מגיעים למכליות יש בה בין 5-6 חתולים, בלילות יש הרבה כלבים משוטטים שקורעים את שקיות הזבל שמסביב למכליות ומפזרים אותם לכל עבר ולפעמים אפילו מטפסים על המכליות בחיפוש אוכל זמין. הילדים הקטנים מפחדים להתקרב למכליות, ולכן משאירים את הזבל בקרבת מקום ולא בתוך המכליות".

עדותו המלאה של העותר מס' 1, מר חסן אבו עסלה, **מצ"ב ומסומנת ע/7**

26. בדו"ח האחרון של מבקר המדינה על השלטון המקומי, הוזכר כי עיריית ירושלים רכשה מספר מכליות מונמכות, המתאימות גם לשימוש ילדים (דוח מבקר המדינה על שלטון מקומי 2008, עמ' 733). מאחר ואוכלוסיית השכונות צעירה מאוד ומאחר שכיום סובלים התושבים מריחות וממפגע סביבתי מהמכולות הפתוחות, ראוי היה להחליף את המכליות ללא מכסים עם מכליות מונמכות ומונגשות לצורכי התושבים בשכונות, אולם דבר זה לא נעשה בשכונות ירושלים המזרחית.

27. נוסף לכך, קיימות בשכונות מספר מכליות לא תקינות בכלל, שכן הן ללא תחתיות, ללא גלגלים, ולא ניתן להעמידן ולעשות בהן כל שימוש. מכליות כאלה זרקות בצידי הדרכים כבר למעל משנה ומהוות מפגע סביבתי וחזותי.

דוגמאות למכליות שלא ניתן לעשות בהן שימוש מובאות בתמונות **המצ"ב ומסומנות ע/8**

ב. רחובות שלמים ללא שירותי תברואה

28. **הבעיה החמורה ביותר עבור תושבי השכונות הינה העדר מוחלט של שירותי תברואה למרבית הרחובות בשכונות.** כמבואר, רק הרחובות הראשיים בשכונות הם שזוכים לקבל שירותי תברואה. בשל אופיין של השכונות והמבנה הטופוגרפי שלהן, אין מדובר במספר רב של רחובות. נהפוך הוא: מרבית הרחובות בשכונות הינם צדדיים, צרים וקטנים יותר. מתחקיר שביצע המהנדס האורבאני של המינהל הקהילתי, מר איהאב זין, שצורף לעיל (נספח 5), עולה כי **19 רחובות בשכונה אינם מקבלים כל שירותי תברואה מטעם המשיבה.** להלן פירוטם:

מס' הרחוב כמסומן במפת התחקיר (ע/9)	תיאור הרחוב	אורך הרחוב במטרים (הערכת התושבים)	מספר משפחות המתגוררות ברחוב (הערכת התושבים)
1	דויאת, בצד הצפון מערבי של השכונה	140 מ'	40
2	ליד בית ספר אבו בקר	330 מ'	75
3	מחבר בין כביש צור באהר ורח' מסגד אלעומרי	130 מ'	30
4	דרך ביי"ס בנות עומר בן אלחטאב	350 מ'	48
5	ירידת עטון	420 מ'	100
6	המשך לרחוב מס' 5	150 מ'	25
7	ליד בית ספר עלי בן אבי טאלב	70 מ'	20
8	ראה מפה	300 מ'	40
9	ראה מפה	140 מ'	30
10	רחוב אתין אלג'ירבי	250 מ'	54
11	ראה מפה	270 מ'	40
12	שכי עבד רבו	500 מ'	70
13	ראה מפה	950 מ'	120
14	ראה מפה	300 מ'	50
15	ראה מפה	80 מ'	11
16	ראה מפה	270 מ'	80
17	הקטע האחרון של רחוב שיעאב אלבטיח	340 מ'	30
18	הרחוב שמחבר בין אלמקפה לבין זעקוקה	340 מ'	30
19	הרח' המוביל לביה"ס באזור אלג'ירבה	300 מ'	40

מפה המפרטת את הרחובות שאינם מקבלים שירות תברואה ורחובות המקבלים שירות מצ"ב
ומסומנת ע/9

29. מחדלה החמור של המשיבה באספקת שירותי התברואה ל-19 הרחובות גורם לבעיות קשות לתושבים ואף משליך על איכות השירות ברחובות בהם ניתן שירות. העדר מכליות אשפה במספר כה רב של רחובות, והעדר מתן שירות פינוי אשפה לתושבים המתגוררים בהם, מחייבים את התושבים במציאת פתרונות חלופיים. ישנם מי שמביאים את האשפה עד למכליות הניצבות ברחובות הראשיים של השכונה, מרחק הליכה של כ-300 מטר לפחות למכלית הקרובה ביותר. הדבר גורם לעומס וחוסר יכולת קיבול של המכליות הקיימות: בהרבה מהמקרים עוד ביום פינוי האשפה ניתן לראות את המכליות מלאות ואף עולות על גדותיהן. ישנם גם מי שמרכזים את האשפה בצדי הדרכים ושורפים אותה. הדבר גורם לריחות חריפים, לעשן המסוכן לבריאות, לסכנת התפשטות אש, ולכתמים שחורים על הקירות ובצדי הדרכים. כך תיאר זאת מר ח'ליל עמירה, העותר מס' 7:

"ברחוב בו אני מתגורר (ליד רחוב שייך ח'ליל) אין שירותי תברואה ואין פחי אשפה למרות מיקומו בקרבת גן ילדים. אני ובני ביתי צריכים ללכת כ-300 מטר בערך עם שקיות האשפה עד להגעה למכלית האשפה הקרובה ביותר לביתי. אני מזקני הכפר, ומרבית יומי מבלה בתוך הכפר, משאית הטאטוא שנכנסת לרחוב הראשי לא מגיעה עד סוף הרחוב אלא עד הכיכר

שליד גן הילדים. מכליות האשפה שנמצאות אינן מספקות את הצורך, גם כאשר מפנים את מכליות האשפה הן מתמלאות מאוד מאוד מהר, והן תמיד עמוסות ומלאות. שקיות האשפה שמסביב למכליות מזמינות כלבים משוטטים. הדבר מסוכן לילדים שלנו שמשחקים ברחובות כי אין להם מגרשי משחקים".

עדותו השלמה של ח'ליל עלי עמירה, העותר מס' 7, **מצ"ב ומסומנת ע/10**

בעדות העותר מס' 1 נאמר לעניין שריפת האשפה:

"בשל העדר שירותים תברואתיים קבועים ומסודרים, לפחות בשני מוקדים קבועים שורפים התושבים את הזבל: בירידה של רחוב זעקוקה וברחוב אל-מקפה. כתוצאה משריפות אלו תמיד יש ריחות רעים ומסוכנים, ואזורים מושחרים בצידי הדרכים" (ראה עדות עותר מס' 1 בע/7).

30. כעולה מהסבר המומחים בתחום זה, שריפת הפסולת הביתית גורמת גם לזיהום אוויר משמעותי ומסוכן, הנגרם עקב בעירות המתרחשות בגוף הפסולת. שכן, השריפה גורמת לחשיפה אקוטית למזהמי אוויר ולחומרים רעילים ומסוכנים, כיוון שתוך כדי הבעירה נפלטות חלקיקים ומזהמים נדיפים. מעבר למסוכנות המרובה שבשריפת הפסולת הביתית כתוצאה מפליטת הגזים, השריפה גם אינה משמידה את מרבית המזהמים הקיימים בפסולת המקור אלא מרכזת אותם באפר הנוצר בתהליך השריפה או מעבירה אותם לאטמוספירה. תוצרי השריפה נפלטות בסוף התהליך כמוצקים או כגז אשר מכילים חומרים בעלי פוטנציאל לזיהום הסביבה. מכאן, **שפסולת שאינה מטופלת כראוי עלולה לגרום לזיהום קרקע אליו נחשפים בני אדם**. כל אלה מסבים נזק לאדם, לתוחלת חייו ולבריאותו, כאשר הפגיעה איננה בלעדית לדור הזה, אלא היא תשפיע גם על חייהם, בריאותם וגם על המשאבים של הדורות הבאים.

נייר עמדה בנושא שריפת פסולת בישראל, נובמבר 2008, אדם טבע ודין **מצ"ב ומסומן ע/11**

31. היות ומחצית מהאוכלוסייה המתגוררת בשכונות הינה צעירה מאוד, ובשל העדר קיומם של גנים ציבוריים בשכונות, מהווים הרחובות וסמטאות השכונות מגרשי המשחק היחידים עבור הילדים. הימצאותה וחשיפתה של אוכלוסיה כה פגיעה לריכוזי אשפה בצידי הדרכים, גורמת לסכנה מוחשית מוגברת על חייהם ובריאותם של הילדים.

32. במהלך מיצוי ההליכים שיפורט בהמשך, טענה המשיבה כי אגף התברואה נותן שרות אך ורק לרחובות להם יש נגישות לכלי הרכב העירוניים. אולם הכבישים הצרים והסמטאות הרבות אינם מאפיינים רק את צור באהר ואום טובא, אלא הם חלק מאופייה וייחודה של ירושלים. ואכן, במקומות רבים בעיר נעזרת המשיבה בטרקטורים למתן שירותי תברואה בסמטאות צרות, ופתרון זה יכול להלוים גם את שכונות צור באהר ואום טובא.

ג. פחים קטנים לציבור בצידי הדרך

33. **בכל הרחובות הרבים של השכונות מוצבים רק שלושה פחי אשפה ציבוריים קטנים בצידי הדרך**, אשר אמורים לשמש את הציבור כולו. מובן כי אלה אינם מספיקים בשכונות שמונות אלפי תושבים ושבהן ממוקמים מספר רב של מוסדות ציבוריים, כמו בתי ספר, קופות חולים, מינהל קהילתי, מסגדים, בתי עסק, מרפאות פרטיות וחנויות.

34. מקום שלא מוצעת אלטרנטיבה לכלל הציבור אין זה פלא שתמצא תפוזרת אשפה ברחבי השכונות. היות ודרך ההתניידות העיקרית עבור מרבית תושבי השכונות הינה רגלית, ובייחוד לתלמידים שהולכים ברגל לבתי הספר בשכונות, הימצאותם של פחים קטנים לצידי הדרך היא חיונית כדי להפחית מתפוזרת הזבל בצידי הכבישים, לשפר את חזות השכונות ולהפחית את העומס על עובדי הניקיון.

ד. ניקיון וטאטוא הרחובות

35. בנוסף לאיסוף האשפה ממיכלי האצירה, אחד השירותים העיקריים שניתנים על ידי מחלקת התברואה בירושלים הוא ניקיון הרחובות. בדרך כלל השירות ניתן בשני אופנים: מכאני - באמצעות רכבי טאטוא - וידני - באמצעות עובדי ניקיון. בשכונת צור באהר נכנס רכב טאטוא אך ורק לכביש ראשי אחד, רחוב צור באהר, ולעתים נדירות לרחובות מסגד אלעומרי ואלמקפה בצור באהר ולרחוב אום טובא. שאר עשרות הרחובות אינם מקבלים שירות זה.

כך מתאר העותר מס' 4, מר מדחת אבו טיר, את מצב הטאטוא:

"בשכונה אין עובד ניקיון קבוע, שיש בו צורך רב אם זה לניקיון מסביב למכליות או ברחובות. רכב הטאטוא לא נכנס לכפר בכלל, אני מעולם לא ראיתי אותו. העירייה טוענת שאין מדרכות ולכן הרכב לא נכנס, אבל בהרבה מקומות יש בהן גדרות שיכולות לספק את הצורך למתן שירות אפקטיבי על ידי הרכב".

(ראה עדותו המפורטת של מר מדחת אבו טיר, עותר מס' 4, ע/3)

36. המחסור בטאטוא הרחובות באופן קבוע גורם להצטברות ערימות אשפה בצידי הכבישים, אשר מהוות מפגע סביבתי, תברואתי, בריאותי ובטיחותי לכלל התושבים בשכונות, במיוחד לילדים שהרחבות מהווים עבורם מגרשי המשחקים. כמו כן, ערימות אלו מהוות פגיעה אסתטית וחזותית במראה השכונות ובחזות העיר בכללותה.

37. לאור המאפיינים הטופוגרפיים של השכונות, והעדר מתן שירות הטאטוא המכאני לרוב הרחובות, ניכר הצורך החיוני בטאטוא ידני על-ידי עובדי ניקיון. בתחילת שנת 2009 הוכנס לשכונות עובד ניקיון, שאמור היה לתת מענה לכל הרחובות בשכונות. אלא שבפועל אין ביכולתו של עובד ניקיון יחיד לתת מענה לכל הרחובות בשכונות, מה שגורם לביצוע סלקטיבי של השירות. כך נשארים אזורים שלמים מהשכונות ללא שירות זה בכלל: איזור אל-ג'רבה, אלמקפה, זעקוקה, אזור מגורי משפחת עטון, אלמשאהד. יוצא אפוא, **שגם רחובות מרכזיים אינם זוכים לקבל שירותי טאטוא (לא מכני ולא ידני), וברי כי הרחובות הצרים, שאינם מקבלים שירותי איסוף זבל, אינם מקבלים גם שירות טאטוא רחובות.**

38. יצוין כי החל מחודש נובמבר 2009 ועד להגשת עתירה זו, אף נעלמו עקבותיו של עובד הנקיון היחיד שהיה, ושירות הטאטוא הידני הופסק כליל בשכונות.

ה. טיפול במזיקים

39. אחת התופעות שנובעות ממחדלי המשיבה בתחום איסוף הזבל, ושגורמת לסבל רב לתושבים, הינה הגעתן של להקות כלבים משוטטים לשכונות. מיכליות האשפה הפתוחות וריכוזי הזבל בצידי הדרך הינם מקור מזון זמין ונוח לכלבים, מה גם שהשכונות מוקפות בשטחים פתוחים כך שהן נגישות לכלבים ולמזיקים. להקות הכלבים מטילות אימה על התושבים ובעיקר על הילדים.

כך עולה מעדותו של מר מדחת אבו טיר:

"עם רדת החשיכה מגיעות להקות של כלבים משוטטים אשר מטילים אימה על הילדים ועושים המון רעש בנביחות בלתי פוסקות. הם מפזרים שקיות האשפה לכל עבר ותורמים רבות ללכלוך נוסף של השכונה" (ראה ע/3).

40. בנוסף לכלבים המשוטטים, השכונות גם סובלות מריבוי של חולדות ומכרסמים. רבים מהתושבים התלוננו על כך, כי בשעות הקטנות של הלילה נצפות חולדות רבות מכרסמות בפחי האשפה. גם בעלי החנויות התלוננו על חוסר יכולתם להתמודד עם התופעה, וניסיונות ההרעה העצמאיים לא עזרו רבות.

41. מלבד לכל אלו, קיים צורך כללי בריסוס והדברה כנגד יתושים ומזיקים נוספים מסביב ובתוך מכליות האשפה וכן במקומות רבים בהם מתרכזת אוכלוסיה, כדוגמת בתי ספר, מרכזים מסחריים, קופות החולים ומסגדים.

(4) מאמצי התושבים לשיפור המצב התברואתי בשכונות

42. התושבים פועלים במספר מישורים על מנת להביא לשיפור במצב התברואתי בשכונות. בנוסף לפניית קונקרטיית לעירייה, בין ישירות ובין באמצעות ארגונים אחרים, בהם העותרת מסי' 10 (כפי שיפורט בהמשך בפרק מיצוי ההליכים), גיבש המינהל הקהילתי תוכנית חינוכית להגברת המודעות לנקיון בקרב התושבים, שמטרתה גם שיתוף התושבים בלקיחת אחריות למצב בשכונות. התוכנית מתמקדת בדור הצעיר וכוללת סדרת הרצאות, סיורים לאתרי הטמנת זבל ולבסוף גם ביצוע יום נקיון שכונתי.

התוכנית החינוכית מטעם המינהל הקהילתי מצ"ב ומסומן ע/12

43. פעילות נוספת שמתקיימת בשכונות היא פרויקט, מטעם הקליניקה הסביבתית של אוניברסיטה העברית, בשם "רק ירוק", שמטרתו להביא לפתרון של בעיות סביבתיות בירושלים המזרחית. מתחילת שנת הלימודים הנוכחית החל הפרויקט בעבודה ישירה עם שני בתי ספר בשכונות, אחד לבנים ואחד לבנות. התוכנית כוללת סדנאות, הרצאות ועבודה מעשית בנושאי מחזור פסולת ביתית, ושמירה על סביבה נקייה והשלכותיהם על האדם וסביבתו.

מערכי שיעורים "רק ירוק" בשני בתי הספר, מצ"ב ומסומנים ע/13

44. במהלך חודש ינואר התקיימה הרצאה בענייני תברואה וסביבה ראויה ואיכותית שקהל היעד בה היו נשות השכונות. לאור הבעת התעניינות מרובה מצדן, "רק ירוק" מכינים בימים אלו תוכנית עבודה שתתאם לעבודה עם נשות השכונות, והיא צפויה לצאת לפועל בקרוב.

4. מיצוי הליכים

45. העותרים החלו לפני כשנה וחצי במגעים עם עיריית ירושלים במטרה להביא לשיפור בשירותי התברואה בשכונות. הם סברו כי הצגת המצב למשיבה תביא לשיפור מידי ולא העריכו כי הדברים יגיעו לכלל עתירה לבית המשפט. לצערם, תגובות המשיבה היו מעטות ולא הביאו לכלל שינוי משמעותי בשטח, כפי שיפורט להלן.

46. בתאריך 20.11.08 פנתה העותרת 10, בשם כלל העותרים, לראשונה למר ציון שטרית, מנהל אגף התברואה בעיריית ירושלים, בבקשה לשיפור המצב התברואתי הקשה בשכונות. בפניה נסקר המצב התברואתי הקשה ביחס למצב הלא תקין של מרבית המכליות לפינוי האשפה והמחסור החמור במספרן. כן נתבקש במכתב למצוא פתרון לגבי מספרם הרב של הכבישים אשר אינם מקבלים שירותי תברואה כלל וכלל, ולגבי הרחובות אשר אינם מקבלים שירותי טאטוא.

העתק המכתב מיום 20.11.08 ונספחיו מצ"ב ומסומן ע/14

47. כעבור חודש ימים, ב-22.12.08 התקבל מכתב ממר שטרית המציין, כי המכתב התקבל בלשכתו וכי לאחר שייבחנו המשמעויות, תועבר תשובה.

העתק מכתב התשובה מיום 22.12.08 מצ"ב ומסומן ע/15

48. לאחר שעברו יותר מחודשיים ותשובה רשמית בוששה להגיע, פנתה העותרת 10 ביום 24.2.09 בשנית למנהל אגף התברואה בעיריית ירושלים. במכתב צוין כי אומנם לאחרונה בוצעו מספר שינויים בשכונות צור באהר ואום טובא: הוחלפו מכליות קטנות בגדולות, ישנות ב"מחודשות" והוכנס עובד ניקיון קבוע בשכונה. אולם, אין הדבר הביא לפיתרון הבעיה באופן יסודי והוטעמו הסיבות לכך. משלא התקבלה תשובה, נשלח מכתב תזכורת נוסף ביום 22.4.09.

העתק המכתב מיום 24.2.09 והמכתב מיום 22.4.09 מצ"ב ומסומנים ע/16 ו-ע/17

49. בהמשך לכך התקבל במשרדי העותרת 10 מכתב תשובה מטעם המשיבה, שנשא את התאריך 31.3.09, ובו נאמר, כי: "בחודש ינואר 2009 הוצבו מכילים נוספים בשכונות שבנדון: א. מכולות בנפח 8 קו"ב-11, ב. מיכלי מתכת 1,100 ליטר – 51, ג. הוצב עובד ניקיון נוסף".

העתק מכתב התשובה מיום 31.3.09 מצ"ב ומסומן ע/18

50. במקביל לפניית העותרת 10 פנה גם המינהל הקהילתי צור באהר ביום 23.4.09 למר עמאד סבאח, מנהל נפת חוף לחומה, באגף התברואה בעיריית ירושלים בבקשה לאספקת שקיות אשפה לרחובות שאינם מקבלים שירותי פינוי אשפה. זאת במטרה ליעל

ולספק תחלופה ראשונית לשירות התברואה לתושבים. למכתב צורפו רשימות של 71 משפחות המתגוררות בשכונות שחתמו על בקשה.

העתק המכתב מיום 23.4.09 מצ"ב ומסומן ע/19

51. בתשובת המשיבה מיום 4.5.09 לבקשה, נאמר כי האגף לתברואה מופקד על הפעלה של כלי הרכב העירוניים על פי תקנות התעבורה והבטיחות בשכונות וברחובות בהם יש תשתית ראויה לתנועה. האגף אינו מספק שקיות אשפה בכל שכונות העיר בין אם יש גישה לרכב ובין אם אין גישה לרכב. ואשר על כן אין באפשרות המשיבה להיענות לבקשה.

העתק מכתב התשובה מיום 4.5.09 מצ"ב ומסומן ע/20

52. לאור תשובת המשיבה והשינויים בשטח, ביצע מר איהאב זין, מתכנן אורבאני קהילתי מטעם המנהל הקהילתי צור באהר, סיור לתיעוד השינויים ולסיכום המצב התברואתי בשכונות. בהתבסס על מידע זה פנתה העותרת 10 פעם נוספת למר ציון שטרית ביום 14.6.09, וברכה על ההיענות לבקשות והחלפת המכליות בשכונות צור באהר ואום טובא, אשר הביא לשיפור מה בשטח. יחד עם זאת, הודגש כי טרם נפתרה הבעיה לעומק ונסקרו עיקר הבעיות שלא נמצא להן פתרון ולא קיבלו מענה, בהן: המחסור בשירותי נקיון ברחובות שלמים, המחסור בשירותי טאטוא, בעובד נקיון, בתכנון ובהקמת עמדות מוסדרות למכולות האשפה ובהדברת מזיקים. עוד הודגש, כי לפי המידע שבידי העותרים, מספר המיכליות שהוספו והוחלפו קטן בהרבה מהמספרים שנקבו על ידי המשיבה. משלא התקבל מענה, נשלח מכתב תזכורת ביום 29.7.09.

העתקי המכתבים מיום 14.6.09 ומיום 29.7.09 מצ"ב ומסומן ע/21 ו- ע/22

53. במכתב תשובה שהתקבל ביום 8.9.09 מאת מר אלדד מזרחי, עוזר למנהל אגף התברואה, נמסר, כי אגף התברואה נותן שרות לרחובות להם יש נגישות לכלי הרכב העירוניים בלבד, ואינו מחלק שקיות אשפה לתושבי הכפר. רכב טאטוא מנקה ברחובות בהם ישנה תשתית המאפשרות הפעלה אפקטיבית של רכב הטאטוא: אבן שפה, מדרכה, קיר. כן נכתב כי תשומת כוח אדם חסרות באגף התברואה בכל העיר, וכי האגף עושה את המיטב בתשומות הקיימות. האגף יבחן ביצוע ריסוס במכולות האשפה במידת האפשר. כן נמסר כי המכולות שסופקו הן ראויות ובמצב טוב, ומוצבות בהתאם לנדרש ולסוג, וכי האחריות על מצב המכולות מוטלת על התושבים ששורפים ומעלימים אותן.

העתק מכתב התשובה מיום 8.9.09 מצ"ב ומסומן ע/23

54. לאור האמור במכתב התשובה האחרון, ערכו העותרים מספר בדיקות נוספות בשטח. בהסתמך על המידע שנאסף, שבו העותרים ופנו למשיבה ביום 10.11.09 במכתב שכלל התייחסות לכל אחד מהשירותים שחסרים בשכונות:

מספר המכליות בשכונות: במכתב פורט כי מהמידע שאספו העותרים עולה כי ישנו פער גדול בין מספר המכליות שהמשיבה טוענת שהוחלף והוצב לבין המספר שקיים בשטח: בסריקה הראשונית בשטח טרם הפנייה הראשונית נמצא כי היו בשכונות 31 מכליות גדולות ו-68 מכליות קטנות. בסריקה לאחר התשובה נמצא כי סך כל המכליות בשכונה הינו 39 מכליות גדולות ועוד 77 קטנות. על כן, טענת

המשיבה כי הוספו 51 מכליות בשכונות אינה מתיישבת עם הנתונים שבידי העותרים.

אשר לטענת המשיבה, כי האחריות על המחסור במיכליות מוטלת על התושבים, נאמר כי שריפת אשפה מבוצעת על ידי התושבים כאשר האשפה אינה מפונה. על כן, ברי כי אם האשפה תפונה באופן סדיר ומלא, לא תהיה שריפה של אשפה.

המחסור בשירותי תברואה ברחובות רבים: העותרים ציינו במכתבם, כי הטענה לפיה אגף התברואה נותן שרות לרחובות שבהם יש נגישות לכלי הרכב העירוניים בלבד, אינה מקובלת על העותרים. אומנם מדובר ברחובות צרים, שיתכן שלא כל הרכבים העירוניים יכולים להיכנס אליהם, אולם עדיין מרבית הרחובות רחבים מספיק לכניסת טרקטור. פתרון זה, המשמש את העירייה במקומות רבים בירושלים, יכול להלום את אופיים של רחובות אלו. כן הודגש כי כל פתרון חלופי אחר יהיה מקובל על התושבים.

שקיות אשפה: אשר לטענת אגף התברואה, כי אינו מחלק שקיות לכל תושבי הכפר, צוין במכתב העותרים כי אגף התברואה מספק באופן קבוע למנהל הקהילתי שקיות אשפה שמחולקות לתושבים, אולם הכמות אינה מספיקה למרבית המשפחות. על כן, הודגש הצורך בתוספת שקיות לפתרון הבעיה לכ-71 משפחות לפחות אשר מתגוררות ברחובות הצרים ואינן מקבלות כלל שירותי תברואה.

טאטוא הרחובות: במכתב צוין כי מאחר שמרבית הדרכים בשכונות אינן מתאימות לכלי הטאטוא הקיימים, קיים צורך בתחליף לרכב הטאטוא, למשל באמצעות טאטוא ידני. נאמר שאמנם הוצב לאחרונה בשכונה עובד ניקיון, אך כפי שפרטו העותרים במכתבם הקודמים, הוא אינו מסוגל לתת מענה לכל האזור.

ריסוס מכולות האשפה: בהמשך לתשובת המשיבה, כי האגף יבחן ביצוע ריסוס במכולות האשפה במידת האפשר, התבקשה תשובה לשאלה, האם התבצע ריסוס כזה, ובמידה שלא, האם יש כוונה לבצעו ומתי.

הקמת עמדות מסודרות למכולות אשפה: המחסור בתוכניות מתאר בירושלים המזרחית גורם לבעיות וליקויים רבים, וכפי שנכתב על ידי המשיבה, זהו רק אחד מהם. אולם, ברור שהדבר אינו מונע הקמת עמדות מסודרות בכל אזורי השכונה. דבר זה יכול להיעשות בתיאום עם התושבים, אשר רק יברכו על צעד שכזה. בפועל ישנם יותר ויותר תושבים שפונים לקבלת היתר בנייה על בסיס קיומן של תוכניות נקודתיות, ומשלמים עבור רכישת מתקני אשפה.

מכולות אשפה לא תקינות: במכתב נאמר כי מרבית אם לא כל המכולות בשכונה אינן חדשות, פתוחות וללא מכסים. וכי הטיעון של נוחות בשימוש לילדים אינו יכול לשמש כנימוק למצב זה. צוין כי בדו"ח האחרון של מבקר המדינה על השלטון המקומי, הוזכר כי עיריית ירושלים רכשה מספר מכליות מונמכות שיש בהן נוחות בעיקר לילדים, והוצע לעשות בהן שימוש גם בשכונות.

העתק מכתב מיום 10.11.09 מצ"ב ומסומן ע/24

תשובת מנהל אגף מחלקת תברואה, מר ציון שטרית, ובה התייחסות לכלל טיעוני העותרים, התקבלה ביום 8.12.09. וזו לשונה:

"א. האגף מוסיף כל העת מיכלים מכל הסוגים. עם זאת כאשר שורפים אשפה, כנראה שגם המיכל נשרף, במיוחד אם המיכל עשוי מפלסטיק. כך שספירת המיכלים אין לה רלוונטיות. בחודש נובמבר ניפק האגף עוד 5 מכולות. פינוי האשפה בשכונות נעשה באותה תדירות כמו בכל שכונות ירושלים. המינהל הקהילתי יכול להגביר את מודעות התושבים לשמירת הנקיון והימנעות משריפת אשפה ומיכלי אשפה, על כל המשתמע מכך. אנו בוחנים פתרונות נוספים לרחובות צרים, כאשר אלה יהיו בידנו, נשפר את השירות באמצעות טרקטורים מתאימים אשר ירכשו בעתיד לאחר השלמת כל ההליכים המתחייבים. אופן הבנייה בחלק מהשכונה, המאופיין בחוסר תכנון ולעיתים אף בבנייה על שטחים מיועדים לסלילת דרכים וכבישים אינו מאפשר לעירייה לספק שירות הולם לא רק בתחום שירותי התברואה, אלא בכל הקשור לנגישות לכל חלקי השכונות בדרכים ראויות העומדות בתקן הבטיחות של משרד התחבורה לנסיעות כלי רכב.

ב. ביחס לשקיות האשפה - בעבר העבירה המשיבה את חלוקת השקיות למינהל הקהילתי בכדי לחסוך מאמץ מאותם תושבים בודדים להגיע עד הנפה האחראית במזרח העיר בכדי לקבל שקיות, הפתרון ניתן כפתרון נקודתי לתושבים בודדים. העירייה אינה מחלקת שקיות ואנו נדרוש מהמינהל הקהילתי את רשימת כל התושבים אשר מקבלים שקיות וחתימותיהם בכדי לבדוק שאכן השקיות נמסרו לאותם תושבים בודדים עליהם סוכם ולא לכל דבר אחר.

ג. טאטוא רחובות מתבסס על טאטוא מכני, הוספת עובד ורכב תגבור מעת לעת, מעבר לכך, תוגש בקשה לתוספת עובדים לשכונה. ריסוס מכולות אשפה אכן נעשה בחודשי הקיץ.

ד. הקמת עמדות מסודרות לכלי האצירה - הדבר נוסה ולא צלח, כל תושב טוען שזה "שטחו הפרטי" בכל מקום בו יש היתר בנייה, אנו נסייע לתושבים הפונים בהדרכה מקצועית כיצד לבנות את מתקני האשפה בשטחו של הנכס כמתחייב כחוק. הקמת מתקנים למכולות בשטחים ציבוריים תיבחן נקודתית.

ה. כל המיכלים ומכולות האשפה בשכונות תקניים, מכולה פתוחה אף היא תקנית. כאלה ודומות לאלה המוצבות בשכונות האמורות מוצבות גם בשכונות מערב העיר, מפקח הנפה המופקד על האזור, מבקש להציב מכולות פתוחות משום בקשת התושבים למכולות כאלה, בשל נוחות. החלפת המכולות לסגורות יכולה להיעשות, אך את התוצאה להצבת מכולות לא פתוחות ניתן לחזות כבר היום."

העתק מכתב התשובה מיום 8.12.09 מצ"ב ומסומן ע/25

העותרים התאזרו בסבלנות וקיוו לשינויים המובטחים שיבואו לידי ביטוי בשכונות. בתום חודש וחצי מהצהרת הכוונות הטובות של המשיבה, פנו העותרים פעם נוספת למשיבה ביום 27.1.09 ובקשו ממנה התייחסות וטיפול מהיר, שיביא לשיפור שירותי התברואה בשכונה בתקופה הקרובה, כך שהמצב בשטח ייתר פנייה להליכים משפטיים. הפנייה פירטה התייחסות לכל הנושאים שעל הפרק, קרי, הגדלת מספר

המכליות בשכונות, מתן מענה למחסור שירותי התברואה במרבית הכבישים, חלוקת שקיות אשפה, מתן מענה מידי לטאטוא רחובות, הקמת עמדות לכלי אצירה ובקשה לקבל לוחות זמנים לביצוע השיפורים, כולל צפי לרכישת טרקטורים לפינוי אשפה.

העתק המכתב מיום 27.1.09 מצ"ב ומסומן ע/26

5. הטיעון המשפטי

(1) ירושלים המזרחית - החוק החל

57. ב-11 ביוני 1967 החליטה ממשלת ישראל לספח לישראל כ-70,500 דונם מן השטח שכבשה מצפון, ממזרח ומדרום לירושלים (זהו השטח הידוע היום כירושלים המזרחית), ולהחיל על האזור באופן חד צדדי את המשפט הישראלי. הרחבת גבולות העיר והחלת החוק הישראלי על ירושלים המזרחית נעשו באמצעות תיקוני חקיקה, צווים והכרזות: בתאריך 27.6.67 הוסף סעיף 11ב' לפקודת סדרי השלטון והמשפט, שקבע כי "המשפט, השיפוט והמינהל של המדינה יחולו בכל שטח של ארץ ישראל שהממשלה קבעה בצו". כבר למחרת היום התקינה ממשלת ישראל את צו סדרי השלטון והמשפט (מס' 1) שתיאר, תיאור גיאוגרפי, את השטחים השונים בירושלים המהווים חלק משטחי השיפוט והמינהל של המדינה. במקביל, נחקק סעיף 8א' לפקודת העיריות, שהסמיך את שר הפנים להרחיב את תחום שיפוטן של עיריות שונות, ואכן השר הכריז על הרחבת תחום עיריית ירושלים, בהכלילו בתוכו את שטחה של מזרח ירושלים. לתושבי ירושלים המזרחית ניתן רישיון לשיבת קבע בישראל על פי חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.

58. תוצאת סיפוח ירושלים המזרחית לישראל הייתה, כי על פי הדין הפנימי בישראל, חל המשפט הישראלי על שטח ירושלים המזרחית. ואולם, "שאלת הסיפוח של מקום כלשהו עלי אדמות כמובן אינה נתונה לשרירות ליבה של כל מדינה... המשפט הבינלאומי הוא אשר קובע אימתי מדינה יכולה לספח טריטוריה, ואין סיפוח נעשה כדין אלא על פי" (יורם דינשטיין, "ציון במשפט הבינלאומי תיפדה", הפרקליט כז (תשל"א) 5, 7), שכן "שטח המדינה, או תחום הריבונות שלה, הם עניין הנקבע על-פי המשפט הבינלאומי", ולא על פי משפטה הפנימי של המדינה (אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (מהדורה שישית, תשס"ה – 2005), כרך 2, ע' 924).

59. יחד עם זאת, ככל שמדינת ישראל מבקשת לראות בירושלים המזרחית ובתושביה חלק מישראל, הרי שהיא בוחרת להחיל על ירושלים המזרחית ועל תושביה את ההגנה הנורמטיבית המוקנית לזכויות האדם במשפט הישראלי. הדין הישראלי החל כולל כללים של המשפט המנהלי, הגנות חוקתיות ואת התחייבויותיה של ישראל על-פי הוראות משפט זכויות האדם הבינלאומי.

(2) החובה לספק שירותי תברואה הולמים

60. חובתה של המשיבה, ככל רשות מקומית, לספק שירותי תברואה ראויים לתושבי ירושלים המזרחית בכלל ולתושבי השכונות בפרט, מוסדרת באופן שאינו משתמע לשני

פנים בפקודת העיריות (נוסח חדש) תשכ"ד-1964 (להלן: "**פקודת העיריות**"). בניגוד לחיקוקים שונים בהם מוטלת על הרשות המנהלית סמכות רשות, הרי שבענייננו, חל סימן ב' לפקודת העיריות, המכתיב באופן ברור את חובות העירייה. המאפיין את החובות הללו הוא כי לא פתוחה בפני הרשות האפשרות לשיקול דעת כלשהו באשר לעצם הפעלת הסמכות.

61. סעיף 242 לפקודת העיריות קובע כי על העירייה לבצע פעולות בענייני תברואה, בריאות הציבור ונוחותו:

242. בענין תברואה, בריאות הציבור ונוחותו, תעשה העיריה פעולות אלה:

- (1) תנקוט אמצעים להסרת כל מטרד או למניעתו ותדאג לבדיקות שמטרתן לברר מה הם המטרדים הקיימים;
- (2) תורה בדבר **פינוי סחי ואשפה** מכל בית ותקבע את האגרות בעד פינוי כאמור;
- (3) תורה בדבר בדיקתם, הסדרתם, החזקתם, ניקויים והרקתם של ביבים, נקזים, בתי כסא, אסלות, בורות שופכין, מיפלים, מזחילות, מירוצי מים, בורות אפר ואביזרים סניטריים;
- (4) **תתקין ותקיים במצב טוב ומותקן פחי אשפה ציבוריים ושאר כלי קיבול שמניחים ומאספים בהם אשפה ותדאג שיוחזקו באופן שלא יהוו מטרד או מפגע לבריאות;**
- (5) תתקין ותקיים במצב טוב, מחראות, משתנות ובורות שופכין ציבוריים ותדאג שיהיו בנויים ומוחזקים באופן שלא יהוו מטרד או מפגע לבריאות;
- (6) **תדאג לטאטואם וניקויים של רחובות שאינם רכוש הפרט;**
- (7) **תמנע הצטברות של סחי ואשפה במקום ציבורי או פרטי במידה המהווה סכנה לבריאות הציבור ותנקוט אמצעים להסרת כל מטרד ציבורי הנובע מבור שופכין או נקז, בין פרטיים ובין ציבוריים, או מכל מקור אחר;**
- (8) תמנע הזדהמותם של זרמים, תעלות, מירוצי מים או בארות והנחת אשפה על גדות זרם, תעלה או מירוצי מים או על פי באר, העלולה לגרום להזדהמותם;
- (9) תמנע שצינורות המיועדים לסילוק מי גשמים ישמשו לסילוק שפכין או סחי מבית כסא או מאסלה ותאסור התקנתם של נקזים אל ביב ציבורי שלא ברשות;
- (10) **תורה בדבר בדיקת בתים ובנינים כדי לברר את מצב הנקיון שלהם או לענין אחר ובדבר אמצעים להשמדת עכברושים, עכברים ושאר שרצים.**
(ההדגשות אינן במקור)

62. בצד כל אלה ישנה לעירייה סמכות כללית בסעיף 249(29) לפקודת העיריות:

"לעשות בדרך כלל, כל מעשה הדרוש לשם שמירה על תחום העיריה, בריאות הציבור והבטחון בו, וכן, ברשותו של הממונה, להקים ולקיים מוסדות לבריאות הציבור ולחינוך, ולסייע בהם".

(הדגשה אינה במקור)

בהתאם לפקודה זו, אמונה המשיבה, ככל רשות מקומית, על הבטחת בריאות הציבור. כנוכח על פי חובה זו, נדרשת המשיבה בין השאר לנקוט אמצעים להסרת כל מפגע ולהסדרת תשתית נאותה המאפשרת למנוע מבעוד מועד הצטברות של מפגעים.

63. חובתה של העירייה לספק שירותים לתושבים נקבעה גם בפסיקה. בפרשת יקותיאל נקבע, כי: "פעילותה של עירייה נועדה לספק לתושבי העיר שירותים למיניהם, ועל דרך הכלל ניתן לומר כי תשלום ארנונה ייעודו הוא לאפשר לעירייה - וממילא מטיל הוא עליה חובה - לספק שירותים לתושבים" (בג"צ 6741/99 **יקותיאל נ' שר הפנים**, פ"ד נה (3) 673, 684-685 (2006)).

64. חובה זו כוללת, בין היתר, גם דאגה לבריאותם של תושביה וטיפול נכון בפסולת, כפי שנקבע באופן חד משמעי בפסק הדין רע"פ 7861/03 **מדינת ישראל נ' המועצה האזורית גליל תחתון** (טרם פורסם), פסקאות 50-51 (2006) (להלן - "**פרשת גליל תחתון**").

"רשות מקומית היא הגוף האחד והיחיד האחראי לטיפול ישיר בפסולת הנוצרת בתחומיה, ואחריות זו אין הרשות מוסמכת להסיר מעל שיכמה. שאם לא הרשות תטפל בסילוקה הנאות של הפסולת - מי יעשה כן? לא בכדי נתן החוק בידי הרשות סמכות בנושא התברואה, וסמכות זו חייבת היא הרשות המקומית להפעיל משנוצרות נסיבות המחייבות את הפעלתה".

65. גם במקום שהתושבים הם אלו שמייצרים את המפגעים, עדיין החובה להסרת המפגע הסביבתי והתברואתי מוטלת על הרשות המקומית. כך נאמר בפרשת גליל תחתון:

"אכן הכל יסכימו כי מיפגעי תברואה שברשות רבים, חובתה של הרשות הציבורית היא לדאוג לסילוקם ולביעורם. האחריות לסלק מיפגעים מרשות הרבים לא על היחיד נופלת היא, גם אם היה זה היחיד שגרם למיפגע (וגם אם בגין מעשהו ניתן לעונשו)" (**פרשת גליל תחתון**, פסקה 12 לדברי השי' חשין).

66. חובתה של המשיבה מעוגנת גם בפקודת בריאות העם (1940), המחייבת אותה לפעול לסילוק כל מפגע ובכללו גם פינוי אשפה. חלק ו' לפקודה כולל הוראות בדבר מפגעים, וסעיף 53 לפקודה זו משמש כרשימה סגורה להגדרת מפגעים לצורך חלק זה של הפקודה. להלן סעיפי המשנה הרלוונטיים:

53. לצורך חלק זה של פקודה זאת רואים את הדברים כדלקמן כמפגעים:

(4) כל גל או ערימה, לרבות כל ערימה של אשפה מינרלית, המזיקים לבריאות או המסכנים את הבריאות; או כל **ערימה של חומר שריחו נודף, אשפה, פסולת** או זבל בתוך חמישים מטר מכל דרך ציבורית

בכל מקום שהוא; או כל חומר שריחו נודף, אשפה או פסולת, או זבל הנמצאים במכוניות משא או בקרונות העומדים או נמצאים בכל תחנה או מסילת ענף, או במקום אחר במסילת הברזל או בספינות, באופן שהם מזיקים לבריאות או מסכנים את הבריאות;

(יד) רעש, ריח וזיהום אויר חזקים או בלתי סבירים

כמשמעותם לפי חוק למניעת מפגעים, תשכ"א - 1961....

(הדגשה אינה במקור)

67. סעיף 54 לפקודה זו, הנושא את הכותרת "הודעה הדורשת סילוק מפגע", מלמד על חובתה של הרשות הסניטרית, שהינה, על פי הפקודה, הרשות המקומית (סעיף 2 לפקודה), לפעול, אם בדרך של מתן הודעה לגורם המפגע, למחזיק או לבעלים של המקום, שיסלק את מפגעיו, ואם מקום בו לא ניתן לאתר את האחראי לכך, על ידי סילוק המפגע בעצמה ומניעת הישנותו (סעיף קטן 3(ב)). סעיף 55 לפקודה קובע את הפרוצדורה בה יש לנקוט אם המפגע לא סולק. יצוין כי סעיפים 54-55 לפקודת בריאות העם הם סעיפים המשלימים זה את זה (פרשת גליל תחתון, פסקה 54 לדברי כב' השי' חשין).

(3) הפגיעה בזכות לחיים, לבריאות, לסביבה ראויה ולכבוד

68. הגשמת הצרכים הבסיסיים של האדם תלויה בגורמים סביבתיים רבים כגון: אוויר נקי לנשימה, מים לשתייה, אוכל ומחסה והעדר מפגעים סביבתיים. מכאן עולה, כי לאיכות החיים והסביבה יש השפעה ישירה על הגשמת זכויות האדם האחרות וביניהן הזכויות לחיים ולשלמות הגוף. מתוך תפיסה זו החלה להתפתח הן במשפט הישראלי והן במשפט הבינלאומי מגמה לפיתוח ההגנה על הסביבה באמצעות דיני זכויות האדם.

69. כפי שהדגיש כבוד הנשיא ברק:

"האדם הוא חלק מסביבתו. הוא מקיים עם סביבתו יחסי גומלין. הוא משפיע על סביבתו והוא מושפע ממנה. הקרקע, המים, האוויר, הם היסודות לקיום האנושי. במסגרתם "מנהלים הפרט והחברה את כל מעגל חייהם".... הם הבסיס לקיום הפיזי, הם הבסיס לקיום הרוחני. איכות החיים נקבעת על פי איכות הסביבה. אם לא נשמור על הסביבה, הסביבה לא תשמור עלינו. מכאן החשיבות הרבה לכל פרט ופרט ולחברה ככלל בשמירה על איכותה של הסביבה שבה מתנהלים חייו" (הדגשה אינה במקור) (בג"צ 4128/02 אדם טבע ודין נ' ראש הממשלה ואח', פ"ד נח(3) 503, עמ' 512-513 (2004)).

70. המחסור בשירותי תברואה נאותים, אשר תואר בהרחבה בחלק העובדתי של העתירה, גורם לפגיעה חמורה בזכותם של תושבי השכונות לחיים, לבריאות, לסביבה ראויה ולכבוד. סעיף 4 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו קובע, כי: "כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו". זכותו של אדם כי תשמר בריאותו, כחלק מן ההגנה על חייו,

על שלמות גופו ועל כבודו, משמעה חיים בסביבה שחפה ממפגעים סביבתיים המסכנים את בריאותו, ללא סבל ממפגעי ריח חריפים ובתנאים נאותים.

71. בפסיקה נקבע, שפגיעה באיכות החיים תיחשב פגיעה בחיים או בגוף, העולה לכדי הפרת הזכות לשלמות הגוף, המעוגנת בסעיף 4 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, כאשר קיימת סכנה מוחשית וממשית לחיי האדם או לגוף (בג"צ 4128/02 אדם טבע ודין נ' ראש הממשלה ואח', פ"ד נח(3) 503, 519 (2004)).

72. כן הודגש באותו פסק דין על ידי השופטת דורנר כי פגיעה באיכות הסביבה באופן הגורם לפגיעה במינימום הקיום האנושי - פוגעת בכבוד האדם ובחירותו:

"אין אפוא משמעות אופרטיבית מכרעת לכותרת הכללית, היינו "הזכות לסביבה ראויה" שכאמור אחת ממטרותיה העיקריות היא דקלרטיבית, אלא יש להתייחס לטעמים העומדים ביסוד הזכויות והאינטרסים המסוימים המוגנים במסגרתה ולקבוע את היקפה של ההגנה החוקתית הניתנת להם. כך למשל ישנה חפיפה בין הזכות לסביבה ראויה לבין זכות החיים והבריאות המעוגנות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וזכויות אחרות. ככל שהן נפגעות כתוצאה מהפגיעה בסביבה... אך היא דבר זה אשר יהא, האינטרס הציבורי הכבד לסביבה ראויה, שהוא אינטרס כלל-עולמי, ושמבוסס כאמור על זכויות אדם ועל אינטרסים ציבוריים הזוכים להגנה חזקה בדין ובפסיקה הישראלית, מספיק לדעתי ליצירת חזקה שלפיה יתפרשו דינים, ככל שהדבר ניתן, כתואמים את הזכויות ואת האינטרסים בדבר סביבה ראויה" (בג"צ 4128/02 אדם טבע ודין נ' ראש הממשלה ואח', פ"ד נח(3) 503, 527 (ההדגשה אינה במקור)).

73. הזכות לבריאות ולתנאי מחיה הולמים, אשר חלק בלתי נפרד מהם הינו הזכות לשירותי תברואה חיוניים, הוכרה גם במשפט הבינלאומי, בסעיף 25 להכרזה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם, 1948, ובסעיף 11 לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, עליה חתמה ואותה אשררה ישראל. חובתה של המדינה לדאוג לבריאות הציבור גם הודגשה שם בסעיף 12:

Article 12

The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to the enjoyment of the **highest attainable standard of physical and mental health**

(ההדגשה אינה במקור)

74. ישראל חזרה על מחויבותה לספק לתושביה תנאי חיים מספקים, כולל מן הבחינה התברואתית ב-The Programme of Action of the Cairo Conference on Population and Development (1994), עליה חתמה. שם נקבע כי:

Principle 2

Human beings are at the centre of concerns for sustainable development. They are entitled to a **healthy and productive life in harmony with nature**. People are the most important and valuable resource of any nation. Countries should ensure that all individuals are given the opportunity to make the most of their potential. **They have the right to an adequate standard of living** for themselves and their families, **including** adequate food, clothing, housing, water **and sanitation** [emphasis added].

75. ישראל שבה וחזרה על התחייבות זו גם ב-The Habitat Agenda Goals and Principles, Commitments and the Global Plan of Action, The Second United Nations Conference on Human Settlements (1996), בסעיף 11 לפרק הראשון.

76. בפרק העובדתי עמדנו בהרחבה על המפגעים התברואתיים בשכונות, העולים לכדי סכנה לחיי התושבים ובריאותם ולכדי פגיעה בסביבתם ובגופם. בין היתר, מכולות האשפה הבלויות, אשר מהן עולה ריח צחנה חריף, והן מהוות מקור משיכה למזיקים, לכלבים ולחתולים, מהוות מפגע סביבתי ובריאותי קשה. הרחובות שבהן לא נאספת אשפה כלל, מהווים מוקד לריכוזי אשפה ובכך חושפים את ילדי השכונות המשחקים ברחובות לסכנה בריאותית חמורה. כלבי הרחוב, שמסתובבים בלהקות בשכונות, אלימים ולא ניתן להשתלט עליהם, והם מטילים אימה ומסוכנים מאוד לילדים ולמבוגרים כאחד, שכן נשיכה שלהם תגרום לנזקי גוף חמורים. יתושים, שמתפשטים בעוצמה במיוחד בעונת הקיץ ועוקצים ילדים קטנים, ויתר המזיקים מהווים מטרד חריף. השריפות והעשן המחניק שאופף את השכונה בכל שריפת אשפה ושאיפתו על ידי הציבור מהווה סכנה בריאותית חמורה.

77. לאור דברים אלו, ברי כי זכויותיהם של העותרים ותושבי השכונות לסביבה ראויה נפגעות קשות לאור המחסור בשירותי תברואה נאותים. הפגיעה הקשה שבקיום יום-יומי בסביבה כה מלוכלכת, היוצרת סכנות חמורות לבריאותם של התושבים, היא ברורה לכל מי שמבקר בשכונות ורואה את המצב התברואתי הזועק.

78. בהקשר זה תודגש פסיקתו ארוכת השנים של בית המשפט, כי יש לפרש את זכויות היסוד לא באופן צר ומילולי אלא בצורה רחבה ומקיפה (בג"צ 6427/02 **התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת** (טרם פורסם) פסקאות 24-24 לדברי כב' השי' ברק (2006); ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221, 429-430 (1995); בג"צ 606/93 **קידום נ' רשות השידור**, פ"ד מח(2) 1, 10 (1994); ע"א 294/91, **חברה קדישא נ' קסטנבאום**, פ"ד מו(2) 464, 526 (1992)).

79. בשנים האחרונות עמד בית המשפט על מעמדה של החובה המוטלת על הרשות בכל הקשור לאיכות הסביבה והדגיש בפרשת גליל תחתון כי:

"פסק דין זה שאנו נותנים עתה אמור לשמש מגדלור - אזהרה למועצות אזוריות, וכמותן למועצות מקומיות ולעיריות. **לא עוד נוכל - ולא נסכים - להשלים עם הזלזול שמפגינים פרנסי ציבור באיכות הסביבה**

**ובחיובים שהדין מטל על רשויות ציבור למיניהן בנושא איכות
הסביבה" (פרשת גליל תחתון, עמ' 29) (הדגשה אינה במקור).**

80. אשר על כן, הימנעות המשיבה מלנקוט פעולה יעילה ומיידית, כמו גם פעולה
לטווח רחוק, למימוש חובתה במתן שירותי תברואה הולמים, מהווה פגיעה בכבודם
ובבריאותם של תושבי השכונות.

81. מעבר לכך, התנהלות המשיבה באספקת שירותי תברואה בשכונות צור באהר
ואום טובא נגועה גם באפליה בוטה, שכן בשכונות מערב ירושלים ניתנים לתושבים
שירותי תברואה מלאים. די בתמונות שצורפו לעתירה זו כדי להמחיש את עוצמת הפגיעה
בזכות היסוד לשוויון, שכן ברי כי תמונות מעין אלו לא ייראו בשכונות מערב ירושלים.
המדובר בפגיעה חמורה בזכות לשוויון, שמאז חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו
עוגנה במסגרת הזכות לכבוד כזכות חוקתית.

(4) חוסר סבירות התנהלות המשיבה והפרת חובתה כנאמן ציבור

82. בהתנהלותה המפלה בתחום התברואה כלפי תושבי השכונות מפרה המשיבה את
חובתה לנהוג בהתאם לאמות המידה של הסבירות המנהלית. העובדה כי התנהלותה זו
נמשכת שנים ארוכות כל כך, וכי למרות פניות חוזרות ונשנות של התושבים לאורך השנים
היא לא שינתה משמעותית ממנהגה, מעידה על החומרה היתרה וחוסר הסבירות הקיצוני
בהתנהלות המשיבה.

83. המשיבה אף הפרה את חובת הנאמנות המוטלת עליה כרשות מרשויות השלטון
המחוייבת לשרת את הציבור בכללותו ולנהוג כמוטל עליה על פי הדין. הואיל והמינהל
הציבורי וכל מי שפועל מטעמו הנו בחזקת נאמן הציבור, על הרשות המנהלית לפעול
בהתאם לתכלית החקיקה אשר הסמיכה אותה לפעולתה ובהתאם לצורכי הציבור (בג"צ
142/70 שפירא נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין, ירושלים, פ"ד כה(1) 325, 331)
(1971); בג"צ 6163/92 אייזנברג נ' שר הבינוי והשיכון, פ"ד מז(2) 229, 257 - 260 (1993);
בג"צ 164/97 קונטרס נ' משרד האוצר, פ"ד נב(1) 289, 333, 319-320 (1998).

84. ונדגיש, הנאמנות אינה רק מס שפתיים או מליצה נאה. מוסד הנאמנות הנו מוסד
משפטי המטיל על הנאמן מעמד הכרוך בחובות, מעמד אשר בראש ובראשונה מחייבו
לפעול לטובת הנהנה. ומהכלל אל הפרט, במקרה בו עסקינן בעיריית ירושלים, הנהנה הינו
הציבור של תושבי ירושלים ותושבי שכונות צור באהר ואום טובא בפרט, על כן מחויבת
המשיבה לפעול למענו ועבורו וכל זאת במסגרת החוק.

85. מקום שבריאות התושבים מונחת על כף המוזנים, אי הסרת מפגעים מהווה הפרת
סמכותה של הרשות כנאמן הציבור. יפים לכך דבריו של השופט חשין בפרשת גליל
תחתון: "וסמכות - כל סמכות - שלובה באחריות המוטלת על רשות הציבור להסדיר
כיאות אותו תחום חיים שהסמכות פרושה עליו. אחריות פירושה למעשה הוא, חובה
להפעיל את הסמכות הניתנת לרשות כל אימת שהנסיבות מחייבות הפעלתה של
הסמכות" (פרשת גליל תחתון, פס' 16 לדברי הש' חשין).

6. סיכום

86. בעתירה זו נפרס בפירוט מצבן התברואתי העגום של שכונות צור באהר ואום טובא שבירושלים המזרחית, על כל פניו. על אף הניסיון לתאר במדויק את קורות השכונות מבחינה תברואתית, דומה כי המילים קצרות מלתאר את מה שנתפס בסיור בשכונה באמצעות חושי הראיה והריח. המצב הוא כזה שהמבקר במקום לא תמיד בטוח כי בירושלים נמצא הוא ולא באחת מהשכונות המוזנחות ומלאות האשפה של אחת ממדינות העולם השלישי. בית המשפט הנכבד מוזמן לבקר ולהתרשם בעצמו מן הדברים.

87. כמפורט בחלק המשפטי, החובה לתיקון המצב מוטלת על המשיבה על פי שורה של חוקים, כמו גם על פי אמנות והתחייבויות המדינה במישור הבינלאומי. הותרת המצב על כנו תגרום להמשך הפגיעה החמורה בבריאות הציבור ובשורה של זכויות אדם יסודיות, כמו הזכות לחיים, הזכות לבריאות, לסביבה ראויה, לכבוד ולשוויון.

88. אשר על כן, מתבקש בית המשפט הנכבד להורות למשיבה למלא חובתה לאספקת שירותי תברואה מלאים לשכונות, כולל סילוק שוטף של כלל האשפה והמפגעים הסביבתיים והבריאותיים בשכונות אום טובא וצור באהר, הכל כנדרש כדי לשמור על רמה סבירה של ניקיון ובריאות התושבים, וכמפורט בסעד שנתבקש בפתח העתירה.

אשר על כן, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו כמבוקש בעתירה. כן מתבקש בית המשפט הנכבד לחייב את המשיבה בשכ"ט עו"ד ובהוצאות משפט.

נסרין עליאן, עו"ד

23 מאי 2010

ב"כ העותרים